

Gabriele Canuti

Antitetički prikaz lava i bika na kasnoantičkim podnim mozaicima na Bliskom istoku

Na nekim podnim mozaicima u svetištima kasnoantičkih crkava u Siriji i Jordanu (6. stoljeće) lav i bik prikazani su nasuprotno postavljeni, u trku, u napadu, u trenutku nasrtaja jedan na drugoga. Riječ je o nedovoljno istraženom i objašnjenom ikonografskom prikazu.

Budući da se svetište kasnoantičkih crkava, prema pisanim izvorima i figurativnim dokazima, poima kao prostor raja i budućega svijeta, obnovljenog u miru nakon drugog Kristovog dolaska, za očekivati je da su životinjski likovi u tom prostoru prikazani u miru. Bik i lav, poput drugih životinja prikazanih na podnim mozaicima, sučeljenih, zaustavljenih u pokretu i mirnih, upućuju na mesijansko proročanstvo Izaijino: «tele i lavić zajedno će pasti» (11,6), «lav će jesti slamu ko govedo» (11,7). U tekstu se pokazuje kako prikaz suprotstavljenih lava i bika ne priziva Kristovu žrtvu i ne predstavlja pogrešnu upotrebu jednog neprimjerenog motiva, već modificirani prikaz koji izražava apotropejsko značenje, magičnu zaštitu apsidalnog prostora. Životinjski se par, u tom kontekstu, uvijek postavlja ispred oltara i odmah nakon ulaza u prezbiterij.

Utoliko je potrebno skrenuti pozornost na dugu bliskoistočnu tradiciju upotrebe prikaza lava i bika kao čuvarâ ulaza u gradove, kraljevske palače, hramove i grobnice (u Mezopotamiji, Iranu, Anatoliji, Siriji i Palestini), još od 3. tisućljeća prije Krista. Njihovu je ulogu čuvara, posebno od zlih sila, preuzela grčko-rimska kultura, u sakralnoj i svjetovnoj zoni, zadržavši je do kasnoantičkog vremena. Lav i bik se pojavljuju i kao simbol kraljevskog trijumfa na Bliskom istoku. U židovskoj su tradiciji ove životinje imale i pozitivno i negativno simbolično tumačenje, kao pobjedničke snage povezane s božanskim svijetom, a nalazimo ih u funeralnim prostorima i u palestinskim sinagogama do 6. stoljeća.

U ranokršćanskoj i srednjovjekovnoj umjetnosti i misli nasljeđuju se i pozitivna značenja lava i bika, pa se njihovi prikazi nalaze na amuletima, dragocjenim predmetima i onima koji čuvaju ulaze u crkve u bizantskom, slavenskom i kavkaskom području, kao i u zapadnoeuropskoj romanici i gotici. Lav, simbol kraljevskog dostojanstva i moći pojavljuje se i kao čuvar prijestolja.

Lav i bik na kasnoantičkim podnim mozaicima Bliskog istoka nisu prikazani u napadu jedan na drugoga (borbe između četveronožnih životinja prikazivane su na podnim prikazima brodova, simbolizirajući stvarni svijet, kako svjedoče ikonografske studije i kršćanski izvori), već u borbenom stavu s obrambenim ciljem, okrenuti prema centralnoj osi svetišta, prema uobičajenoj dekorativnoj shemi prezbiterijalnih i apsidalnih mozaika.

Profilaktički prikazi (poput križa, Salomonovog čvora, kruga i drugih) često su izdvajani na crkvenim ranobizantskim tkaninama, dakle u razdoblju još snažno obilježenom magičnim vjerovanjima, pa i u kršćanskom svijetu i među klerom.

Prijevod s talijanskoga: Nina Šepić